

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2022

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Dibopeho le Melao ya Tshebediso ya Puo	(40)
2. Araba dipotso TSOHLE.
3. Qala KAROLO ka NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. Seha mola qetellong ya KAROLO ka NNGWE.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela kaha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao tjena:

KAROLO YA A: Metsotso e 45
KAROLO YA B: Metsotso e 20
KAROLO YA C: Metsotso e 55
9. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehlwe mefuta e MMEDI ya ditema. Bala tema E NNGWE le E NNGWE ka tlhoko, o nto araba dipotso tsohle tse botsitsweng temeng ka nngwe.

Araba ka lentswe le LE LENG feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

TEMA YA A**KE NTSE KE NA LE DITORO**

- 1 Morwetsana enwa ya neng a bososela ha monate, o hapile dipelo tsa bamamedi lefatshe ka bophara hammoho le ya moahlodi ya thata, Khetsi Sefora, ka lentswe la hae le monate. Ha se lentswe la hae le ileng la ama baahlodi ba Bokgabo-ba-talente maikutlo, ke pale ya hae e kgothatsang, e tlisitseng dikgapha ho bohle, mme vidiyo ya hae ya diodishene e tsebahala hohle lefatsheng. 5
- 2 Mionè o re o ile a bina pina eo a ingolletseng yona ka ntwala ya hae ya kankere e sehloho le ka mokgwa oo a batlang thabo bophelong kateng. O boela o re ho bohlokwa hore bohle ba tsebe hore o bohlokwa ho feta dintho tsohle tse mohlatseng. Khetsi o ile a utlwa bohloko, ke kahoo a ileng a mo fa tekete ya kgauta, e mo fetisetsang mokgahlelong o latelang wa tlhodisano. 10
- 3 Mionè o ile a ntshuwa tlhodisanong hobane kankere ya hae ya matswele e ne e phalletse hohle mmeleng le masapong, a se a bile a fokola, a le boima ba 38.5kg. Haesale ho tloha ka diodishene, bophelo ba hae bo ile ba mpefala haholo mme a fellwa ke matla. Ke tshepa hore ha o eso bone motho ya hlohlwang ke matla a kankere, a be a fellwe ke tshepo ka nako e le nngwe. 15
- 4 Ha a dumelle hore kankere e mo thibele ho phela kamoo a batlang kateng. Morwetsana enwa ya dilemo tse 30, o fumana pheko ya kankere, ebile o tswela pele ka ntho eo a e ratang, ho bina. Haufinyana setshwantsho sa hae, moo a dutseng pela *keyboard*, se ile sa hlahella ho *social media*. O ile a ba betere mme a rera bokamoso ba hae, e seng lefa la hae. E, o hlotse kankere hobane o na le ditoro. 20
- 5 Mionè o tsebile hore o na le kankere ka 2017 a le dilemo tse 26 mme a fumana kalafo ya opereishene ya ho tlosa matswele le tsosoloso ya letlalo. O ile a thaba haholo ha a bolellwa hore o fodile. Thabo ya hae e ile ya fetoha maswabi ka la 31 Tshitwe 2019 ha a tsebiswa hore kankere ya hae e kgutlile mme o na le dikgwedi tse 3–6 feela tsa ho phela. Ka mora mona o ile a utlwa bohloko haholo hoo pelo ya hae e neng e rotha madi. A hloleha ho bua, ho ja kapa hona ho theoha betheng ka nako ya dikgwedi tse mmalwa. 25

6 Morwetsana enwa o ile a phahama diphateng mme a ipatlela bodulo toropong e nngwe, a kenela tlhodisano e nngwe ya mmimo, a sa bolella ba lelapa la hae. Sebete sa hae sa mo fumantsha bolatedi ba dimilijone tse 36 ho *YouTube*, bo mo makaditseng haholo mme o re, ho lokile, hona ke pale ya bophelo ba hae. Ha jwale Mionè o na le CD tse nne, tse maemong a hodimo ditjhateng.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa ho *YOU*, Pherekong 2022: 18]

- 1.1 Fana ka lebitso la moahlodi eo ho buuwang ka yena mona. (1)
- 1.2 Ke diodishene dife tseo Mionè a ileng a di kenela? Sheba seratswana sa 1. (1)
- 1.3 Ke eng se ileng sa ama baahlodi maikutlo moo diodisheneng? (1)
- 1.4 Qolla lentswe LE LE LENG le bolelang hore ba ne ba lla. (1)
- 1.5 Bolela ditalente TSE PEDI tseo Mionè a nang le tsona. Sheba mola wa 7. (2)
- 1.6 Lokodisa ditaba tse ka masakaneng ho ya ka tatelano ya kamoo di hlahellang kateng.
(Sebete sa hae sa mo fumantsha bolatedi ba dimilijone; A bina pina eo a ingolletseng yona; Setshwantsho sa hae sa hlahella ho *social media*.) (1)
- 1.7 Ke eng seo Mionè a se hapileng, se mo fetisetsang mokgahlelong o latelang wa tlhodisano? Sheba mola wa 10. (1)
- 1.8 Bolela sesosa sa ho ntshwa ha Mionè tlhodisanong. (1)
- 1.9 Ketsahalo ya ho ntshwa ha Mionè tlhodisanong e bile le ditlamorao dife? (2)
- 1.10 Hlalosa se bolelwang ka polelo ena, 'pelo e rotha madi'. (1)
- 1.11 Karaburetso e sebedisitsweng moleng wa 1, 'a bososela ha monate', e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 1.12 O nahana hore polelo e latelang ke mohopolo kapa ntlha? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka.
Lefu la kankere le a phekoheha. (2)
- 1.13 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.
Kankere ya Mionè e ile ya phekoheha hobane ...
A o na le ditoro.
B ha a dumelle hore kankere e mo thibele ho phela.
C a fumana kalafo ya tokiso ya letlalo.
D ha ho karabo e nepahetseng. (2)

- 1.14 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ditaba tsa tema ee? (2)
- 1.15 O ithuta eng ka hore Mionè o entse vidiyo ya *YouTube*? (2)

TEMA YA B: BOKGONI BA HO BOHA

Boha tema ena, ebe o araba dipotso tse e latelang.

[E qotsitse le ho hlophiswa ho tswa ho [google.com](https://www.google.com)]

- 1.16 Maikutlo a renang temeng ee ke a jwang? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.17 Hlalosa sesosa sa ho ruta bana ho pheha. (2)
- 1.18 Ke dikotsi dife TSE PEDI tse ka hlahelang bana ba setshwantshong ha ba ka siuwa ba le bang ntle ho tataiso ya motswadi? (2)
- 1.19 Ho ya ka wena, motswadi a ka fumana ditlamorao dife ka ho se rute bana mosebetsi ba sa le banyenyane? (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala tema ena ebe o e kgutsufatsa ka ho hlahisa dintlha TSE SUPILENG tsa sehlooho tsa tshehetso ho motho ya nang le kगतello ya maikutlo lelokong.

HLOKOMELA:

1. Kgutsufatsa tshehetso ho leloko le nang le kगतello ya maikutlo ka dintlha TSE SUPILENG ka mantswe a sa feteng a 60.
2. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho isa ho 7.
3. Ngola polelo e nngwe le e nngwe moleng wa yona o motjha.
4. Bontsha PALO YA MANTSWE qetellong.

TEMA YA C**HO TSHEHETSA YA NANG LE KगतELLO YA MAIKUTLO**

Ha e mong wa lelapa a na le kगतello ya maikutlo, o kotsing ya ho ipolaya. Botsa hore ebe o ye a ikutlwe eka a ka ipolaya kapa ho leka ho ipolaya na. Ho ba le monahano wa ho ipolaya, ke pontsho ya hore motho a ka ipolaya.

Batho ba nang le kगतello ya maikutlo ba ka ipona phoso ho tsohle tse etsahalang bophelong ba bona. Hopotsa wa lelapa la heno hore o bohlokwa maphelong a lona. Ha e mong wa lelapa la heno a sa kgone ho phetha mesebetsi e itseng, ithaope ho mo thusa kapa o mo eletsa hore a ka etsa mesebetsi jwang. Ho thusa motho ho mo neha sebaka sa ho elellwa hore le a mo rata, le a mo hlokomela.

O ka mo etsetsa dintho tse tlwaelehileng jwalo ka ho mo ngolla nako ya dijo, ya meriana, ya boikwetliso, ya ho robala le ya mesebetsi e meng ya lelapa ho fokotsa kगतello ya maikutlo. Mo kopanye le mekgatlo e thobang maikutlo e jwalo ka *National Alliance on Mental Illness*, *Employee Assistance Programs*, jj.

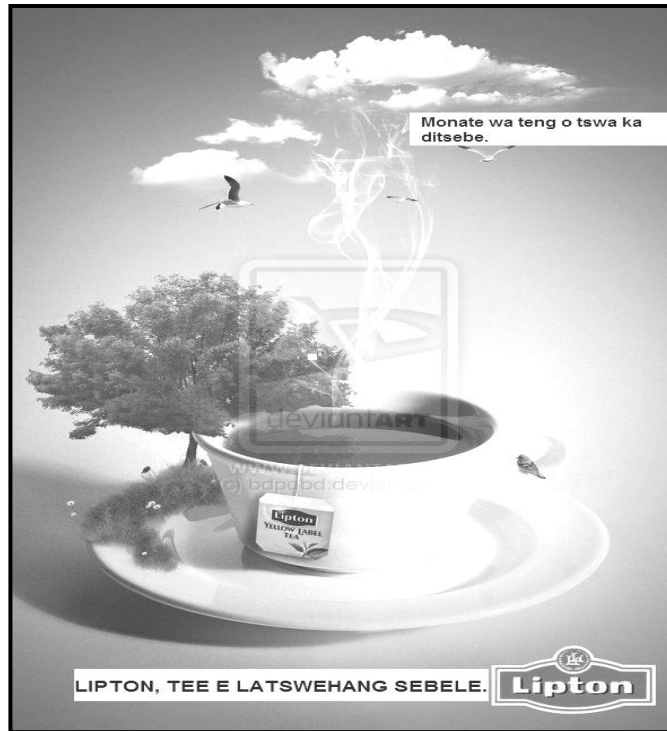
Ho batho ba bangata bodumedi jwalo ka kereke, setso kapa tikoloho, ke ntho ya bohlokwa ho ka fedisa kगतello ya maikutlo. Mema motho ya nang le kगतello ya maikutlo ha o ya boikwetlisong, dikopanong tsa setjhaba le mabenkeleng, empa o se mo qobelle.

[E qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa ho google.com]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: MANOLLO YA PAPATSO**

Bala le ho boha tema ena e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima manollo ya papatso le tshebediso ya puo.

TEMA YA D

[Se qotsitse le ho hlophiswa ho tswa ho google.com]

3.1 Lentswe le ntshofaditsweng polelong e latelang, le na le tshusumetso efe ho moreki?

Lipton ke tee e **latswehang** ya sebele e monate ho feta tsohle. (2)

3.2 Ha o sheba papatso, o ka re e reretswe bomang? (2)

3.3 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.

Sepheo sa mmapatsi ke sefe ka ho phetapheta lentswe 'Lipton' polelong ena, 'Dinako tsa Tee ya Lipton, Lipton, Lipton', papatsong? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. Ka sepheo sa ho ntlafatsa ...

- A ntlafatsa monate wa tee ya Lipton.
- B hohela bareki.
- C ntlafatsa monko wa tee ya Lipton.
- D toboketsa e le hore ba se lebale. (2)

3.4 Mmapatsi o sebedisitse pheteletso ka sepheo sefe polelong e latelang?

Monate wa teng o tswa ka ditsebe. (2)

3.5 Sepheo sa mmapatsi ke sefe ka ho tshehetsa sefate hodima kopi ya tee ya Lipton? (2)

[10]

POTSO YA 4: MANOLLO YA KHATHUNU

Boha tema e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng ho manollo ya khathunu le tshebediso ya puo.

TEMA YA E

[Se qotsitse le ho hlophiswa ho tswa ho cartooncollections.com]

- 4.1 Hobaneng ha dihlooho tse dipalong di ngotswe ka mongolo o moholo? (2)
- 4.2 Khathunu e fehla maikutlo a jwang ho wena o le mmadi? Fana ka lebaka. (2)
- 4.3 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.
- Mokhathunu o bontsha phoqo jwang temeng ee? Ka ho hlahisa ...
- A tlhoko ya mosebetsi.
B sephetho sa Kereiti 12.
C ho batla mosebetsi.
D dikarabo tsohle di nepahetse. (2)
- 4.4 Molemo ke ofe ka ho hlahisa mabitso a mangata dipampiring empa ho e na le batho ba mmalwa ba tlo sheba diphetho tsa bona? (2)
- 4.5 Sepheo sa mokhathunu ke sefe ka polelo ena, 'Ha o a atleha?' (2)

[10]

POTSO YA 5: PROSA – TLOTLONTSWE LE DIBOPEHO TSA DIPOLELO

5.1 Bala tema e latelang, o nto araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA F**KGODISO YA BANA BA TLASE DILEMONG**

Kajeno bana ba banyane ba dilemo tse 10 ba lelera seterateng ba mametse mmimo diselefounung tse theko e hodimo ka dipika tse lilelang hodimo. Dintho tse na tsa theknoloji di theko e hodimo. Se tshosang ka ho fetisisa ke diaparo tse rekelwang bana. Ha sekolo se dumella ngwanana ya dilemo tse 10 ho apara diaparo tsa lapeng, ho bokeletsa letlole la sekolo, ngwana wa dilemo tsa hae o apara diaparo tsa mabitsobitso. 5

Ke hantle ha re batla tse ntle bakeng sa bona. Ke hantle ha re batla hore ho be bonolo ho kopana le bona ka mohala ha re ba hloka ka mehla, empa selefounu ya boleng bo tlase bakeng sa ho letsa le ho fumana molaetsa e lokile. Na ho a hloka hore re rekele bana diaparo tsa theko e hodimo tseo e tla reng ha o re mahlo tloha, a be a di siile sekolong? Ke nako ya hore re nahanisise tse tlang pele. Re lokela ho kgutlela morao le ho ruta bana ba rona boleng ba ho sebeletsa ntho ka thata le ho boloka tjehelete. 10

[E qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa ho *You*, Mphalane 2020: 5]

- 5.1.1 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sebedisa lentswe, 'lelera'? (2)
- 5.1.2 Na mongodi o sebedisitse tshekamelo baneng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.1.3 Ke maikutlo afe a mongodi a hlahisitsweng ke polelo e latelang?
Se tshosang ka ho fetisisa ... (2)
- 5.1.4 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela.
Polelo ena, 'Ha o re mahlo tloha', seratswaneng sa 2, e bolela ho ...
A tlosa mahlo.
B sheba.
C panya.
D kwala mahlo. (1)
- 5.1.5 Sepheo sa mongodi ka tema ee ke sefe? (2)
- 5.1.6 Ke sefe seo mongodi a se totobatsang ka polelo e latelang?
Ke nako ya hore re nahanise tse tlang pele. (2)
- 5.1.7 Phapano ke efe dipakeng tsa ditaba tsa seratswana sa 1 le sa 2? (2)

5.2 Bala le ho boha tema e latelang ebe o araba dipotso tse tla latela.

TEMA YA G

[Se qotsitse le ho hlophiswa ho tswa ho google.com]

- 5.2.1 Sefahleho sa motho ya emeng se o bopela mohopolo ofe? (1)
- 5.2.2 Lokisa diphoso tsa mongolo tse hlahang polelong e latelang, ebe o sehella mola moo o lokisitseng.
'Ke kopa nama leha ke iloma molomo ha ke e ja tjena' (2)
- 5.2.3 Hobaneng ha motho ya ngolang a eme ka maoto? (2)
- 5.2.4 Tshohla leeme le hlahiswang ke tema ena. (2)
- [20]**

MATSHWAO A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80